

La poesia acadèmica del barroc valencià

PASQUAL MAS I USÓ

La poesia acadèmica i de certàmen, tan se val, és una poesia per a ser escoltada des de la tarima o des del cadafal i per això ha de fer força en trobar imatges senzilles, fins i tot explicatives —és a dir anti-poètiques—, intentant connectar amb el públic. Es tracta d'una funcionalitat empàtica de la literatura que, em sembla, encara no s'ha estudiat: Hemingway, Bryce Echenique, per exemple, sempre han comentat que s'escriu per a ser estimat. La poesia oral que ací es presenta —excepte la de caire religiós— sembla estar escrita per a ser riguda.

Carles Riba considerava que la poesia calia cercar-la en una font emboscada, on l'aigua somnia rompre l'obturació i mullar-nos de goig estètic. La imatge s'environa de certesa, però no serveix per a la poesia acadèmica valenciana del segle XVII. No es tracta de considerar dues poesies —açò aniria contra la singularitat del fet poètic— sinó de comprovar com les poesies de certamen perden certa dosi d'intensitat, de vibració i d'unicitat, per caure en el joc de paraules, en la gràcia fàcil i en el malentès; és a dir, l'oralitat que envigora la creació literària amb les seues pinzellades de costumisme, hermenèutica rondallesca i exègesi bíblica, cernudes per garbells de disbarats, de mirades a la picaresca, d'escatologia i de més d'un cop d'ull eròtic. Si anarem a buscar un símil de l'època que expliqués aquestes dues vessants de la poesia valenciana del segle XVII hauríem d'acudir a la relació entre comèdia i entremès.

Abans de continuar cal diferenciar l'àmbit acadèmic del de la justa o certamen. Sovint s'han identificat aquestes dues propostes literàries com una sola. No és un mala reflexió si s'atén només el resultat, perquè el «producte literari» és molt similar; i així, es pot parlar de poesia acadèmica o de poesia de certamen indistintament. No obstant, aquestes reunions literàries tenien al segle XVII motivacions distintes. Buscant un símil —ara de la geometria— diríem que són camins poètics convergents.

Les acadèmies, si ens referim a l'antiga Grècia, no presenten cap dificultat per dibuixar el seu patró: Plató, l'hort d'Academo a les rodalies d'Atenes —d'on ve el nom d'acadèmia— i uns afortunats i bocabadats filòsofs que l'escoltaven parlar del món de les idees. Però les acadèmies que fructifiquen a Espanya a partir d'un segle XVI ben avançat no són aquestes, sinó les italianes: reunions periòdiques en un lloc privat, d'un grup d'aficionats, jeràrquicament constituïts (president, secretari, etc.), que es basen en unes institucions que arriben a estrangular la llibertat poètica i que convoquen d'una setmana a l'altra els acadèmics que hi participaran per tal d'assignar-los un tema. Aquesta és una acadèmia de caràcter ordinari; és a dir, amb periodicitat, com l'*Accademia de los Nocturnos* (València, 1591-1594). D'altra banda cal considerar les acadèmies ocasionals, de caràcter extraordinari, d'un sol dia, on el poeta presenten les seues composicions (dedicades al rei, al prín-

cep o a algun noble) i un secretari les valora en acabar. La diferència entre els dos tipus d'acadèmies és evident; fins i tot les acadèmies ordinàries (que no sols tractaven de poesia) convocaven al seu si acadèmies d'ocasió on els poemes laudatoris es repetien fins l'avoriment.

En canvi, els certàmens o les justes, que tradicionalment estan més relacionats amb els *puys* i amb els col·loquis, responien a una convocatòria (crida/cartell) de caràcter marià o hagiogràfic a la qual els participants presentaven els seus poemes, i un secretari, primer, els criticava (poetes o poemes) i, a la fi, els jutges atorgaven els premis anunciats al cartell.

Vist d'aquesta manera esquemàtica el problema que només es plantejava entre les acadèmies d'ocasió i les justes poètiques queda resolt, perquè solament els certàmens tenen caràcter de concurs i, a la fi, es reparteixen premis. A més, les acadèmies d'ocasió no són actes on es permetia l'accés a tothom, i els temes tractats en aquestes no solen ser religiosos, més aviat són de felicitació d'onomàstiques i casaments.

El desenvolupament de les distintes manifestacions de convocatòria literària al segle XVII cal cercar-lo en les diferents etapes socials de l'antig Regne de València. Així, l'expulsió dels moriscos a principis de segle i les pestes als anys cinquanta marquen autèntiques barreres.

Les justes disfruten d'un període d'esplendor fins l'any 1609. Poc després, com a conseqüència de l'expulsió dels moriscos, la situació de manca de mà d'obra provoca que les justes, adès mostra del boato barroc que comportava el seu recolzament per la ciutat i el clero i la publicació d'una *Relació* de la festa en la qual s'inclouia el certamen, acaben reduïnt les justes a un àmbit parroquial sense viabilitat editorial. Després d'una lenta repoblació del Regne, frenada per la sequera (1645 i 1650), riuada (1651) i peste (1647-1648), es detecta un resurgiment de les justes, impulsades per festes immaculistes o de sants vinculats a ciutat de València i el seu status conventual d'aleshores. Però aquest rebrot és engolit per les acadèmies d'ocasió, de tal manera que l'última justa valenciana és la celebrada a Gandia a sant Joan de Borja en 1671.

Les acadèmies a la manera italiana, és a dir de caràcter ordinari, no gaudeixen de gran difusió, i llevat dels *Nocturnos* de finals del XVI, fins l'*Alcázar* de 1681 no es viu una empena decisiva. Dins d'aquestes acadèmies ordinàries, s'organitzen les acadèmies d'ocasió que, a partir de 1685, degut al gran component musical que hi intervé, esdevenen autèntiques sarsueles, com la *Academia a las Señoras* de 1698 (Ortí Moles, 1994) o les manifestacions extraordinàries de la *Academia Valenciana* de principis del XVIII. Precisament, fou en una de les convocatòries de l'*Academia Valenciana*, en 1705, quan els acadèmics es vestiren de pastors arcàdics, a imitació de la romana *Accademia degli Arcadi* de 1690.

Justes i acadèmies no passen de llarg davant la possibilitat de convertir-se en instrument de difusió ideològica. És evident, doncs, com totes dues manifestacions reproduïxen la piràmide social de la societat estratificada del barroc. El dirigisme és més evident a les acadèmies, on es redactaven institucions que asseguraven l'impermeabilitat dels graons socials. També és cert que no es va aplegar al cas francès del segle dels llums, quan Richelieu va intentar d'estatalitzar-les.

D'una banda, els temes tractats eren cada vegada més banals i intrascendents i es convertien en efímers esclats d'escapisme d'aparent lucidesa. D'altra banda, aquestes manifestacions literàries estaven sotmeses a importants subvencions per part del poder polític i/o eclesiàstic. Tot indica que el servilisme dels temes tractats respecte al poder era una basa de

pes, i els petits desgavells còmics, escatològics o eròtics estaven clarament establerts com una mena de lliberament circumstancial que, a la fi, deixava les coses com estaven i res no havia passat.

Una clara referència a la difusió de la cultura dirigida del barroc, per utilitzar el terme de José Antonio Maravall (1980: 131-175), és la utilització del castellà com a recurs integrador d'homogeneïtat de totes les comunitats espanyoles. A València, açò va comportar quasi la total desaparició del català, començada des que la cort virreinal dels ducs de Calàbria controlava la València renaixentista, i només en alguns certàmens i acadèmies es reservaven assumptes que podien ser desenvolupats en la llengua autòctona. Un cas ben simptomàtic es troba en un certamen immaculista celebrat a Ontinyent en 1662, on un dels temes proposats es pot escriure en la «llengua que les pareciere más propia de animales», i només ací es troben poemes en català. Si contem l'ús de les llengües en les manifestacions acadèmiques del barroc valencià ens trobarem amb un 90% de versos en castellà i només un 7'50% en català. Les xifres són ben esclaridores (Mas i Usó, 1991 a: 1224-1317).

La poesia que apareix en les convencions literàries que ací es tracten està freqüentment en relació amb altres tipus de plasmacions artístiques. Així, per exemple, la poesia mural, l'emblemàtica, els jeroglífics, la música, el ball, la pintura, el teatre i, sobretot, l'oratòria; car no es pot ocultar que discursos i poemes fóren escrits per ser llegits. Aquestes fronteres estètiques, de vegades tan permeables, ajuden a comprendre com el barroc és una globalitat de manifestacions artístiques i socials i no pas, com s'ha explicat, una única estratègia artística, un sol vector estètic.

Al cas de la literatura valenciana, imbricada en la totalitat barroca, destaquen dos corrents que avancen entrelligats: la banalitat i el didactisme. D'una banda el corrent lúdic, sotmès a la ideologia de la Contrarreforma, es desenvolupa als certàmens, acadèmies d'ocasió i part de les acadèmies ordinàries. D'altra banda, aquestes últimes demostren certa inquietud per l'erudició i la ciència que, sovint, la universitat no ofereix.

Es pot parlar, doncs, d'un alternant resurgir de l'humanisme (*aut prodesse... aut delectare*: aprenentatge o banalitat), però no es pot oblidar que la diversió es troba dirigida i el desig d'aprenentatge científic es veu eclipsat, sobretot a finals del xvii, per un excés zel en l'educació convencional que ergotitza el coneixement. No obstant, el segle xvii entra en una cadena d'imitacions que desvirtuen l'humanisme i l'esclerotitzen. No es tracta d'imitar models antics, sinó que en el camp de les acadèmies valencianes el que s'intenta és «restaurar» els *Nocturnos*, i per això és fàcil trobar discursos pareguts en aquesta acadèmia del xvi o en l'*Alcázar* de 1681 i altres posteriors, on tots es basen en polyantees i llibres del saber (vet aquí el primer alè de l'Enciclopèdia). A més, en poesia tampoc s'aplega als clàssics i s'imita a Petrarca i, més encara, a Garcilaso de la Vega. Evidentment, en el context barroc valencià, fóra imprevisible trobar models en català, tot i que la influència d'Ausiàs March en el poeta espanyol és ben palesa.

No hi ha cap dubte que acadèmies i certàmens es converteixen en pràctiques convencionals en les quals, sota una cuirassa, glatissen les propostes humanistes, tant en l'estudi de les coses (història, matemàtiques, ciències, etc.) com del llenguatge (ús de la raó en els debats dels assumptes acadèmics). No obstant, la burocratització de les propostes literàries, sotmeses a un control religiós i social de ferro, limita i ofega cada intent acadèmic (encara que l'empenta queda latent i fructificarà al segle xviii) i acaba per fer desaparèixer

els certàmens, fagocitats per les acadèmies d'ocasió, i després convertides aquestes en espectacles assarsuelats.

Es tracta, doncs, de propostes que han esdevingut convencions literàries, i una prova evident és que acadèmies i certàmens es «literaturitzen» en altres obres (Mas i Usó, 1994). Per exemple, es tracten convocatòries literàries valencianes a *El Prado de Valencia* de Gaspar Mercader (València, 1600), *El subtil cordobés Pedro de Urdemalas* de Alonso Jerónimo de Salas Barbadillo (València, 1620) i *Huerta de Valencia* de Alonso de Castillo Solórzano (València, 1628).

En definitiva, es tracta de l'expressió d'una convivència trenada entre un projecte de saber i la plasmació lúdica i fugissera de la literatura, on predomina clarament la segona via: la poesia efímera que es manifesta en l'expressió del boat barroc o en l'espurna còmica.

* * *

Els autors que hi figuren en la següent relació són tots aquells que van participar en alguna justa o acadèmia valenciana durant el període del barroc. Rescatar-los de l'oblit, car d'alguns no es té més que un poema manuscrit, suposa, a més de recordar els seus poemes, intentar un esbós biogràfic.

A més dels poemes anònims, tampoc no es troben referències relatives a Joan Jeroni Alegre, Eliseu Armengol, Ciril Cebrià, Lluís Juan, Vicent López, Lluís Mateu i Sans i Domingo Montalt, però sí que se'n troben dels següents autors.

Josep Carbó (Rodríguez, 1747: 483; Fuster, 1827: 126; Martí Grajales, 1927: 65) era fill de Geroni Carbó i Francesca Climent, i el van batejar a València el 5 de març de 1630. Portant l'hàbit de trinitari va estar lector de teologia al convent del Remei, presentat en 1669 i mestre de religió en 1685. Va participar al certamen a la Immaculada Concepció de 1665 amb un poema en català (Torre i Sevil, 1665: 232-234) amb el qual va guanyar una bosseta amb pedres d'ambre. En 1667 va participar al certamen a la Mare de Déu dels Desamparats i va guanyar una escrivania d'argent. Així mateix, al certamen a sant Juan de Mata i sant Fèlix de Valois de 1668 va estar fiscal. Es troben poemes seus en Velasco, 1666; Ixar 1669; Texedor, 1669; López, 1674; *Acadèmia*, 1685 i González, 1687.

Ceferí Clavero de Falces i Carrós (Rodríguez, 1747: 398; Martí Grajales, 1927: 127), poeta de «cabal y aplaudida sutileza, de airosa pluma y de valiente acento», segons el tortosí Francisco de la Torre Sevil (*Sol*, 1658), estava considerat com un gran erudit i estudiós. Els seus pares foren Miguel Clavero i Falces, àlies Aglanyedo, i Polònia Llorís i Buhil. Els seus pares es van casar en 1607, i ell era procurador patrimonial de la Batllia de València en 1665. Va participar en nombrosos certàmens i acadèmies, i va morir el 9 de desembre de 1670. Es troben poemes seus en Ballester, 1658; *Sol*, 1658 i 1669; Rodríguez, 1669 i va escriure l'obra titulada *San Nicolás el Magno* (València, 1668).

Josep Cucarella (Martí Grajales, 1927: 186). Només es té notícia d'aquest autor per les seues participacions en el certamen a la Immaculada (Torre Sevil, 1665) i en el certamen a sant Joan de Mata i sant Fèlix de Valois de 1668 (Rodríguez, 1669).

Vicent Ferri (Martí Grajales, 1927: 235) va participar en el certamen a la Immaculada del 20 de novembre de 1622 i en el certamen del 18 d'octubre de 1623 celebrat a la

Universitat de València i dedicat al seu patró sant Lluç. En aquest últim va aconseguir una palleta d'or. Els seus poemes es troben a Crehuades, 1623; i Cros, 1626.

Nofre Funes de Munyós (Martí Grajales, 1927: 237) va participar al certamen immaculista de 1622, on va guanyar una pileta. Marc Antoni Ortí comenta en la sentència:

Décimas de don Onofre,
que a los cielos se encaminan,
parecíame dexallas
premiadas con la pilita.

Francesc Ramón González (Rodríguez 1747: 145; Ximeno, 1749: 103, 2; Martí Grajales, 1927: 274) va recopilar el *Sacro Monte Parnaso* (València, 1687) dedicat a sant Francesc Xavier. Aquest volum del sacerdot i llicenciat en teologia valencià conté gran nombre de poesies en castellà i català. Francesc Ramón González va escriure en català als onze assumptes, a més d'altres composicions.

Tomàs López de los Ríos (Rodríguez, 1747: 401; Ximeno, 1749: 111, 2) va participar en diverses acadèmies i va ajudar al biògraf i bibliògraf Josep Rodríguez en la seua *Biblioteca Valentina* (València, 1747: pòstuma) en substitució de Baltasar Sapena. Va escriure el *Auto glorioso, festejo sagrado, con que el insigne colegio de preclara arte de notaría celebró la canonización de san Luis Bertrán* (València, 1674).

Jeroni Martínez de la Vega (Rodríguez, 1747: 167; Ximeno, 1747: 323, 1; Martí Grajales, 1927: 297), natural de València, era sacerdot, doctor en teologia i beneficiat de l'església metropolitana de València. Segons sentència del 26 d'abril de 1623 va obtenir la vicaria perpètua de l'Hospital General de València. Va actuar com a secretari en una justa de 1612 i en la seua llarga vida va participar en nombrosos esdeveniments literaris: Gómez, 1607 i 1609; Aguilar, 1607 i 1610; Crehuades, 1623, Ortí, 1656; Rodríguez, 1669 i va escriure *Solemnes y grandiosas fiestas a la beatificación de Tomás de Villanueva* (València, 1619), i en llatí *Concio de gloriosissima Christi domini resurrectione* (València, 1607) i *Summa enarratio vitae & obitus Franciscii Hieroni Simon* (València, 1612). A més a més, cal ressenyar els manuscrits *Vidas de varones ilustres valencianos* i *Declamatio in Avicenam habita in Academia Valentina anno 1660*.

Isidor Mateu i Sans (Martí Grajales, 1927: 299), Llorenç Mateu i Sans (Rodríguez, 1747: 292; Ximeno, 1747: 85, 2) i Lluís Mateu i Sans participaren en nombroses justes i acadèmies amb poemes solts i col·loquis entre ells. Isidor va obtenir premis en 1665 i 1667 i va participar en Ortí, 1640 i 1659; Sol, 1659; Torre y Sevil, 1665 i 1668; Rodríguez, 1669 i Faxardo Azevedo, 1687.

Llorenç, que va nàixer el 12 de juliol de 1618, va estar el més important dels tres germans i era cavaller i mestre de l'ordre de Montesa. Va estudiar gramàtica i filosofia a València, jurisprudència a Salamanca, on es va doctorar en 1638. Va exercir d'advocat a Salamanca fins 1646, quan Felip IV el va nomenar assessor del governador, i després, en 1647 d'advocat de la Real Audiència, en 1649 de jutge de sala del criminal i en 1652 de jutge civil. En 1659 va passar a Madrid on era alcalde de la Casa i Cort. En 1658, quan era president de la sala d'alcaides, va excercir de Conseller d'Índies, i en novembre de 1671 va estar nomenat Regent del Suprem Consell d'Aragó. Al camp literari va destacar per les seues participacions en castellà i català amb el seus germans Isidor i Lluís en acadèmies

(1639 i 1643) i justes (1640 i 1660) i per escriure, sota el pseudònim de Sancho Terzón i Muela, la *Crítica de reflexión y censura de las censura Fantasia apologética y moral* (València, 1658), obra que ataca a *El Criticón* de Baltasar Gracián. També va escriure *Los chulos de Madrid*, la comèdia *Dos verdades encontradas* i va traduir, en 1665, *L'espill* de Jaume Roig.

A més, va escriure i traduir obres sobre diversos temes. Juridico-polítiques: *De regimene Urbis & Regni Valentiae* (València, 1654), obra on exposa les seues teories lingüístiques (VIII, 9), *Emblemas Regio-Políticos de D. Juan de Solórzano Pereira* (traducció: València, 1658), *Tractatus de Re Criminali* (Lleó, 1676), *Tratado de la celebración de Cortes del Reyno de Valencia* (Madrid, 1677). Religioses: *Vida y martirio del glorioso español S. Lorenzo* (atribuït: Salamanca, 1636), *Relación de las fiestas de la Inmaculada* (València, 1653), *Ramillete de flores historiales de Juan Bufiers* (traducció: València, 1655), *Epistolarum Joannis Thomae Montecatini, Adrani Comitis, Libri tres* (edició bilingüe: València, 1658), *Festivas demostraciones al nacimiento del príncipe de España D. Felipe Próspero* (València, 1658), *Piedra de toque de la verdad sobre cuál es la verdadera patria de S. Lorenzo* (Barcelona, 1673). Històriques: *Vida de D. Fernando de Toledo, duque de Alba, que escribió en latín P. Antonio Osorio* (traducció), *Historia que escribió el señor rey D. Jayme de la Conquista de Valencia* (traducció).

Pel que fa a l'altre germà Mateu i Sans, Lluís, no es troben notícies de la seua biografia i tan sols es relaciona a partir dels col·loquis en què apareix com a participant. A banda de la bibliografia mencionada, cal tenir en compte el manuscrit de Llorenç Mateu i Sans de la Biblioteca Nacional 3746, que conté poemes en castellà i català, a més de la comèdia *Dos verdades encontradas*.

Juan Mora de Aguirre (Martí Grajales, 1927: 314) era doctor en ambdós drets i, segurament, va estudiar a Salamanca. Juan Mora va participar a la justa immaculista de 1622 amb un poema que va merèixer de premi uns guants d'ambre.

Pere Jacint Morlà (Rodríguez, 1747: 377, Ximeno, 1749: 11, 1) era natural de València, cavaller, i beneficiat de l'església de sant Martí. Rodríguez assegura que tenia al seu poder tantes poesies de l'autor que si les hagueren imprès ocuparien un llibre de trenta plects. Dissortadament, només ens ha aplegat un volum de manuscrits en català amb poesies i col·loquis. Així el veu Ximeno (1749: 11, 1):

Fue uno de los poetas más celebrados en España, por su ingenio, agudeza y facilidad en componer en todo género de metro, sobre qualquier assunto serio o jocoso, ya fuese en idioma valenciano o castellano. No hubo certamen poético en su tiempo en que no fuesen sus obras el más sazonado plato para los hombres de buen gusto. Si no escribía Morlá, se desgraciava la fiesta, porque aunque se leyessen muchos papeles buenos no se oía cosa que llenasse, ni recreasse tanto como sus versos, por la erudición y enseñanza que contenían y el gracejo que sabía darles.

L'observació de Ximeno és d'amic, però només cal qüestionar-la pel que respecta a l'erudició, que en el cas de Morlà no s'evidencia enlloc. De totes les seues obres va imprimir l'*Entremés del doctor Rapado* (*Comedias de varios autores, parte 29*; València, 1636) i l'*Exortació a l'ànimo invicte y obligacions en què està la fidelitat de la nació valenciana a la benignitat y grandeza de l'ilustríssim y excelentíssim senyor D. Rodrich Ponze de León, duch de Arcos, &., virrey i capità general de la present ciutat y Regne* (València,

1644). Aquest any de 1995, el professor Antoni Ferrando ha publicat la seua obra en *Poesies i col·loquis* (València, Alfons el Magnànim).

Josep Oriola (Martí Grajales, 1927: 329) va nèixer a Gandia i era batxiller de Teologia des del 13 de febrer de 1593. Va concursar al certamen immaculista de 1622 amb unes dècimes.

Melcior Orta (Martí Grajales, 1927: 337) era correu de la ciutat, i va llegir algunes poesies en la *Academia de los Nocturnos* l'1 i 8 de desembre de 1593 i el 2 de febrer de 1694, però com aficionat. Més tard, en 1600, va participar en la justa a sant Vicent Ferrer. Entre aquestes dues participacions va protagonitzar un embolic amb el poeta Jaume Orts (que es tractarà més avall). Orta era un moralista i Orts el poeta més obert dels *Nocturnos* en parlar de temes eròtics. La censura del primer, no molt bon poeta, va provocar el disgust d'Orts i aquest el va retrucar amb to irònic. La polèmica va continuar fins 1600 (Mas i Usó, 1991 b). Melcior Orta va publicar *Dechado de colores* (València, s.a.) i apareixen poemes seus en el *Ternario sacramental* de Joan de Timoneda i en les actes de la *Academia de los Nocturnos*, així com a Tárrega, 1600.

Marc Antoni Ortí i Ballester (Rodríguez, 1747: 323 i 487; Ximeno, 1749: 26, 1; Martí Grajales, 1927: 338) va nèixer a Nules el 28 de novembre de 1593. Molt jove es va fer conèixer com a poeta, però ell era notari, secretari dels jurats i del braç militar del Regne i va pertànyer als trenta-sis de la Costa Marítima i a la comissió del servei de les Corts de l'any 1645; a més va estar comptador de la Costa Marítima, escrivà de la Fàbrica del Riu i regent del *Llibre de Memòries* de la Ciutat de València. Al certamen immaculista de 1622 (Crehuades, 1623) va exercir de secretari, i es va presentar al certamen de 1623 (Cros, 1626), dedicat a sant Lluç, on va aconseguir el primer premi: unes mitges de color. Va escriure *Comedia famosa. La Virgen de los desamparados de Valencia* (Madrid, 1669; Sevilla, s.a.), *La deuda satisfecha, La amistad contra el amor, Siglo quarto de la Conquista de Valencia* (València, 1640), *Décimas a Christo nuestro señor* (València, 1648), *Presidències i graduacions de puestos en acompanyaments de la Ciutat ab concurrència de altres* (Ms. de 1654), *Segundo centenario de los años de la canonización del valenciano apóstol san Vicente Ferrer* (València, 1656), i *Solemnidad festiva a la canonización de Tomás de Villanueva* (València, 1659). A més, té poemes en Martínez de la Vega, 1619; Crehuades, 1623; Mora de Almenar, 1625; Cros, 1626 i *Sol*, 1658 i 1659.

Jaume Orts (Martí Grajales, 1927: 353) era, sens dubte, un poeta que, a banda de participar en quasi tots els certàmens i acadèmies contemporanis, estava considerat com una persona ben curiosa. Gaspar Aguilar (1608) el nomena «demonio colorado», Melcior Orta «dimoni dels Socors», Miguel Ribelles de Vilanova «dimoni honrat», Gaspar Mercader «coco o se le semeja», i ell mateix diu (Tárrega, 1600):

Yo, que con nadie me ahorro,
te alabo como àngel, hoy;
y de serlo no me corro,
aunque lo soy, porque soy
el diablo del socorro.
Mis versos no le den pena,
pues hoy por tuyo me cobras,
y autorizando mi vena
haz buena cara a mis obras,

aunque mi cara no es buena.
Soy Orts, y de tu nación.

Era valencià i va pertànyer a l'*Academia de los Nocturnos*, en la qual participà en 55 de les 88 sessions (1591-1594) amb 54 poemes i un discurs sobre les carnestoltes. En aquesta acadèmia va començar la polèmica al·ludida amb Melcior Orta. A més va participar en Tárrega, 1600; Mercader, 1600; i en tres certàmens més: Català de Valeriola, 1602; Gómez, 1602 i Aguilar, 1608.

Antoni Peñalva (Martí Grajales, 1927: 356) va pertànyer a l'*Academia del Alcázar*, que va començar les seues activitats en 1681 (Mas i Usó, 1991 a: 460-500), i es troba un poema seu a González, 1687.

Joaquim Sala (Martí Grajales, 1927: 420) només apareix citat en relació a un poema immaculista de 1622, recollit en Creuhades, 1623.

Roc Sala (Martí Grajales, 421) va participar al certamen a san Juan de Mata i sant Fèlix de Valois de 1668. Josep Carbó, que va elaborar el *vexamen* no el va citar, la qual cosa vol dir que el seu poema va estar presentat a la devoció, i no pas al concurs del certamen.

Vicent Sans (Marí Grajales, 1927: 424) només va participar amb les quatre dècimes que són recollides per Creuhades (1623), i que anaven dedicades a la Immaculada Concepció en una festa celebrada a València en novembre de 1622.

Baltasar Sapena i Zarzuela (Rodríguez, 1747: 75; Ximeno, 1949: 70, 2; Martí Grajales, 1927: 424), senyor de Pàmies i natural de València. Va participar al certamen immaculista de 1665 (Torre Sevil, 1665) i al de la canonització de Joan de Mata i Fèlix de Valois de 1668 (Rodríguez, 1669), en qual va guanyar mitges de pèl, i en l'*Acadèmia dedicada a Carles II* en 1669. També va escriure *Baile del Doctor* (*Entremeses varios*, Ms. Biblioteca Universitària de València, volum 119), *La cándida flor del Turia* (València, 1671), *Obsequioso júbilo a san Francisco de Borja* (València, 1671), *Auto glorioso a la canonización de san Luis Bertrán* (València 1674). A més, també apareixen poemes seus al *Panegérico en las exequias del doctor Gaspar Blas Arbuixech de Ballester* (València, 1671).

Miquel Serres i Valls (Martí Grajales, 430) va escriure fonamentalment en català. Francesc de la Torre Sevil, secretari del certamen a la Immaculada Concepció de 1665, comentava d'aquest poeta que «no se puede negar que escribe bien a la valenciana, aunque escriba mal a la castellana». Va aconseguir premi en el certamen esmentat i en el dedicat a la Verge dels Desamparats de 1667 (Torre Sevil, 1665 i 1667). A més es troben poemes seus en Lázaro de Velasco, 1666; Rodríguez, 1669 i Ixar, 1669.

D'aquesta nòmina cal destacar, segons la seua producció en català, Pere Jacint Morlà i Miquel Serres i Valls; aquest últim molt poc estudiat. D'altra banda, el que pretén aquest article es posar de relleu la necessitat de recollir el textos acadèmics en català de la València barroca.

BIBLIOGRAFIA

- ACADEMIA (1685): *celebrada en el Real de Valencia*, València, Vicent Cabrera.
- AGUILAR, GASPÀR (1608): *Fiesta a la beatificación de san Luis Bertrán*, València, Pedro Patricio Mey.
- (1610): *Expulsión de los moros*, València, Pedro Patricio Mey.
- BALLESTER (1658): *Sacro plantel de varias, si divinas flores*, València.
- CATALÀ DE VALERIOLA, BERNARDO (1602): *Justas poéticas*, València, Felipe Mey.
- CREHUADES, NICOLÀS (1622): *Fiestas a la Concepción*, València, Pedro Patricio Mey.
- CROS, FRANCESC (1623): *Fiestas de la Universidad de Valencia a san Lucas*, València, Pedro Patricio Mey.
- EGIDO, AURORA (1990): *Fronteras de la poesía en el Barroco*, Barcelona, Crítica.
- FAXARDO AZEVEDO, ANTONIO (1687): *Varios romances escritos a los sucesos de la Liga Sagrada*, València.
- FERRANDO FRANCÉS, ANTONI (1983): *Els certàmens poètics valencians*, València, Alfons el Magnànim.
- FUSTER, JUSTO PASTOR (1827 i 1830): *Biblioteca Valenciana de los escritores que florecieron hasta nuestros días, con adiciones y enmiendas a la de D. Vicente Ximeno*, I i II, València, Josep Ximeno.
- GÓMEZ, VICENT (1602): *Fiestas a la canonización de Raymundo de Peñafort*, València, Juan Crisóstomo Gárriz.
- (1607): *Vida de Domingo Anadón*, València, Juan Crisóstomo Gárriz.
- (1609): *Fiesta a la beatificación de san Luis Bertrán*, València, Juan Crisóstomo Gárriz.
- GONZÁLEZ, JOSÉ RAMÓN (1687): *Sacro Monte Parnaso*, València, Francisco Mestre.
- IXAR, NOFRE VICENT D' (1669): *Real academia a los años de Carlos II*, València, Jerónimo Vilagrassa.
- KING, WILLARD F. (1963): *Prosa novelística y academias literarias en el siglo XVII*, Madrid, Anejos del Boletín de la Real Academia Española.
- LÓPEZ, TOMÀS (1674): *Auto glorioso*, València, Jerónimo Vilagrassa.
- MARAVALL, JOSÉ ANTONIO (1980): *La cultura del Barroco*, Barcelona, Ariel.
- MARTÍ, FRANCISCO (1927): *Ensayo de un diccionario biográfico y bibliográfico de los poetas que florecieron en el Reino de Valencia hasta el año 1700*, Madrid, Tipografía de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos.
- MARTÍNEZ DE LA VEGA: *Solemnes y grandiosas fiestas [...] a Tomás de Villanueva*, València, Felipe Mey.
- MAS I USÓ, PASCUAL (1991 a): *Justas, Academias y Convocatorias literarias en la Valencia barroca (1591-1705). Teoría y práctica de una convención*. (Tesi Doctoral: Universitat de València, 1991); Microfitxa, València, Universitat.
- (1991 b): «El certamen valenciano a san Vicente Ferrer (1600) y la polémica entre Jaime Orts y Melchor Orta», *Rilce*, 7, Universidad de Navarra, 69-93.
- (1992) «Academias valencianas durante el Barroco» en VVAA: *De las Academias a la Enciclopedia*, València, IVEI, 171-224.
- (1994): «Academias ficticias valencianas durante el Barroco», *Criticón*, 61, 47-56, Université de Toulouse-Le Mirail.

- MERCADER, GASPARD (1600): *El Prado de Valencia*, València, Felipe Mey.
- MORA DE ALMENAR (1625): *Volum e recopilació de tots los furs respectants a la Casa de la Diputació*, València.
- ORTÍ, MARC ANTONI (1640): *Siglo Quarto de la Conquista de Valencia*, València, Juan Bautista Marçal.
- (1656): *Segundo centenario a la canonización de san Vicente Ferrer*, València, Jerónimo Vilagrassa.
- (1669): *Solemnidad festiva [...] a Tomás de Villanueva*, València, Jerónimo Vilagrassa.
- ORTÍ MOLÉS, JOSÉ (1994): *Academia a las Señoras, 1698*, Kassel, Reichenberger. Ed. Pascual Mas i Usó.
- RODRÍGUEZ, JOSÉ (1669): *Solemne novenario [...] a san Juan de Mata y san Félix de Valois*, València, Benito Macé.
- (1747): *Biblioteca Valentina*. València, José Tomás Lucas. (pòstuma).
- SÁNCHEZ, JOSÉ SÁNCHEZ (1961): *Academias literarias del siglo de Oro*, Madrid, Gredos.
- SERRANO MORALES, JOSEP ENRIC (1881): «Noticia de algunas academias que existieron en Valencia durante el siglo xvii», *Revista de Valencia*, agost, 441-452.
- SOL (1658): *Academia de los soles o Sol de Academias*, València, Juan Lorenzo Cabrera.
- (1659): *Repetida academia de los soles*, València, Juan Lorenzo Cabrera.
- TÁRREGA, FRANCISCO (1600): *Fiestas a la reliquia de san Vicente Ferrer*, València.
- TEXEDOR, VICENT (1669): *Académico Pensil de las Musas*, València, Francisco Ciprés.
- TORRE SEVIL, FRANCISCO (1665): *Luzes de la Aurora*, València, Jerónimo Vilagrassa.
- (1668): *Reales fiestas a la Virgen de los Desamparados*, València, Jerónimo Vilagrassa.
- VELASCO, LÁZARO DE (1666): *Funesto geroglífico*, València.
- XIMENO, VICENT (1747 i 1749): *Escritores del Reyno de Valencia, chronológicamente ordenados desde el año MCCXXXVIII de la christiana conquista de la misma ciudad, hasta el de MDCCLVII*, i i ii, València, José Estevan Dolz.